

Ines Srdoč-Konestra

AUTOBIOGRAFSKI ZAPISI VIKTORA CARA EMINA

dr. Ines Srdoč-Konestra, Filozofski fakultet, Rijeka, izvorni znanstveni članak, Ur.: 13. rujna 2001

UDK 821.163.42.09.-94 CAR EMIN, V. 929. CAR EMIN, V.

U radu se propituju tehnologije autobiografskoga žanra na autobiografskim tekstovima Viktora Cara Emina. Analiziraju se njegove autobiografije, autobiografske crtice i dnevnik te iščitavaju gradbeni elementi i uočavaju se postupci metatekstualnosti, autoreferencijalnosti, kolažiranja, autometatekstualnosti, citatnosti, ironizacije. Zaključuje se o svojevrsnoj umnoženoj, ulančanoj autobiografiji, koja je objektivistička, dokumentaristička i fragmentarna. Dnevnička je proza bogata različitim vrstama pripovjednih postupaka i tipičan je primjer hibridizacije dnevničkoga pisma.

Ključne riječi: autobiografija, dnevnik, Viktor Car Emin

I.

“Samo konfesijska autobiografija može biti prava biografija, a kako se ispovijedaju tek pokajnici, ja se ovdje - neću kajati, jer se ne kajem ni onda kad griješim.”¹ Citirana je rečenica prva u Matoševoj autobiografiji, pa iako nema neposredne veze s autobiografskim tekstovima Viktora Cara Emina, mnogostruko je znakovita za svako razmatranje autobiografskoga, a ujedno pogađa bit recentnijih radova koji tematiziraju problem autobiografskoga u književnosti.

Matoša citiram kako bih naznačila da osobnost i osobitost svakoga pisca dolaze posebno do izražaja u autobiografiji, pa je Matoš u prvoj rečenici autobiografije odredio ton, pristup, zapravo tipično se na svoj način odredio prema autobiografskome žanru. Naime, iz citata se razabire sljedeće: ispovjednost je *condicio sine qua non*

¹ Antun Gustav Matoš, *Autobiografija*, citirano prema: V. Brešić, *Autobiografije hrvatskih pisaca*, AGM, Zagreb 1997., str. 501.

autobiografije. Činu ispovijedanja Matoš je konotirao "vjeroispovijest" i uopće igru riječima i asocijacijama². Time je otvorio kritičko-ironijski pogled spram autobiografije kao žanra. Znači li, na Matoševu tragu, da bi metakonfesionalna autobiografija bila "neprava", lažna ili manje vjerodostojna? Ovdje, međutim, ne želim zaoštriti hipotetičku polemiku između Matoša i Cara svjesna apriorne predominacije barda hrvatske moderne spram "regionalca" Cara, a u odnosu na ukupni njihov značaj i književni doprinos hrvatskoj književnosti.

Usporedim li ipak autobiografiju nepune tri godine starijeg Cara uočiti ću nekonfesijski pristup, odsutnost osobnoga i potpunu prevlast fakata, odnosno izbor iz životne faktografije koji ne pridonosi karakterizaciji piščeve individualnosti, već naprotiv faktografijom se dodatno objašnjava nastanak književnih djela. Isticanje svijesti o vlastitoj poziciji i razjašnjavanje te pozicije, dakle autometatekstualnost³, kod Cara je jedna od konstrukcijskih dominantni. Kako je Matoš osim toga i međašna figura, Brešić o autobiografijama do Matoša konstatira: "(...) svaka eventualna refleksija o pisanju o samom sebi svodila se na očitovanje poteškoća pri tome činu - 'ispovijedanja', štoviše - i sama zaziranja, a kada se već pisalo, onda se u središte pažnje, kao svojevršno opravdanje, stavlja sama namjena autobiografske bilješke, tj. njezina društvena korisnost (pogovor [to je slučaj u Cara op. I.S.K.] ili predgovor knjizi, prilog za neku kolektivnu kolekciju, eventualno svjedočanstvo za 'opće dobro'). Otuda i relativna oskudica u tome žanru, fragmentarnost i (pozitivistička) dokumentaričnost kao temeljna opća značajka većine priloga."⁴ (istaknula I.S.K.)

II.

Istraživači autobiografije⁵ kao književnoga žanra nastoje upravo pokazati kako se piščevo *ja* realizira u autobiografiji, kakva je njegova autopercepcija, kako pisac svoje *ja* podastire čitatelju, koje segmente iz vlastita života izdvaja - sve se to kod Cara može svesti na jednostavnu jednadžbu: *ja* isto je što i *moja književna ostvarenja* što je identično s *mojom borbom za Istru*, dakle **pozitivistička dokumentaričnost**, brešićevski rečeno. Pokušat ću razraditi postavljenu hipotezu.

² Konfesija/vjera, konfesijski/ispovjedan, lat. *confessio* - priznanje, vjeroispovijest, očitovanje, grijeh, kajanje.

³ Teorijski o tom problemu vidjeti npr. u: Magdalena Medarić, *Autobiografija / Autobiografizam*, Republika, 1993., br 7-8, str. 46-61., te dijelom u zborniku koji je uredila ista autorica *Autotematizacija*, Zavod za znanost o književnosti, Zagreb 1996.

⁴ Isto, str. 20.

⁵ Usporediti npr.: Mirna Velčić, *Otisak priče. Intertekstualno proučavanje autobiografije.*, August Cesarec, Zagreb 1991.; Andrea Zlatar, *Autobiografija u Hrvatskoj*, Matica hrvatska, Zagreb 1998. i *Ispovijest i životopis*, Antibarbarus, Zagreb 2000.; *Autor - Pripovjedač - Lik*. Priredio Cvjetko Milanja, Svjetla grada, Osijek 2000.

Prvo pitanje koje se nameće čitajući Carevu autobiografiju svakako je pitanje umjetničkoga dosega. Ako se nekim temeljnim aspektima autobiografije smatra - potraga za samim sobom, za identitetom, za samorealizacijom, opis vlastitoga života, oblikovanje svoje osobnosti - onda Careva autobiografija pripada onim **neosobnim** autobiografijama koje daju prednost činjenicama (dokumentarizam) pred osobnim osjećajima (subjektivizam). Ili kako to kaže Gusdorf "(...) na njemu (autoru, op. I. S. K.) je da uzme riječ kao svjedok samoga sebe ili jednako tako kao svjedok svoga vremena sa svim posredničkim stupnjevima afirmacije sebe ili afirmacije svijeta."⁶ Car je prvenstveno **svjedokom svoga vremena**, i to ne samo u autobiografiji nego većim dijelom svoga književnoga opusa. U binarnoj poziciji *sudionik - svjedok* Car se češće povlači u potonje.

U Carevu je opusu izražen autobiografizam - u rasponu od podosta autobiografskih elemenata u njegovim prozama do sasvim autobiografskih tekstova. Postupkom autotematizacije često će se pozivati na ono zapisano u *Autobiografiji*, kao što će *Autobiografijom* upozoravati na okolnosti nastanka svojih tekstova. Autometatekstualnošću stalno pojašnjava "sebe sobom". *Autobiografiju* pak, nadopunjuje zapis *Iz mog života*, kojim pisac upućuje na neke činjenice koje je izostavio iz *Autobiografije* te konzultirajući oba rada možemo "složiti" kompletniju sliku autorova života, naročito djetinjstva⁷, te razumjeti zašto su i kako nastajala pojedina djela. Tipu *autobiografskih* zapisa pripada i *Dnevnik*, kao i posljednja critica tiskana za njegova života - *Naš dijamantni pir*.

Car objavljuje autobiografije - u četrdesetsedmoj, sedamdesetdevetoj i osamdesetšestoj godini života. Prva je izašla na kraju zbirke *Starci* (1917.) kojom završava prvo Carevo stvaralačko razdoblje, druga kao dodatak romanu *Nove borbe* (1949.), a *Dodatak autobiografiji* (1956.) kao sastavni dio izabranih djela, što navodi na zaključak da svako objavljivanje nosi u sebi neko "opravdanje". Osim osnovnoga biografskoga podatka o datumu i mjestu rođenja nema ponavljanja, već se doima da je prva autobiografija sinopsis za pisanje one druge, mnogo veće i cjelovitije, a dodatak je nastavak pisanja druge autobiografije. Može se uočiti neka vrsta **umnožene** autobiografije, dopisivane ili ulančane proto-biografske jezgre od koje se kretalo davne 1917. prema sredini stoljeća, 1956. godini. Za poticaj analizi treba postaviti pitanje je li unutar tako velikoga kronološkoga luka Careva autoreferencijalnost bivala osobnija, intimnija, toplija i detaljnija.

Indikativno je da u prvoj rečenici prve autobiografije Car svoje rodno mjesto, što znači i svoje korijene, predstavlja s pomoću Kumičića: *Rodih se na dan Svijiz*

⁶ George Gusdorf, *Ja sam ja*. Vidjeti u: *Autor, pripovjedač, lik*. (Priredio Cvjetko Milanja), Svjetla grada, Osijek, 2000., str. 193.

⁷ "(...) djetinjstvo je središnji topos!) Usporediti: V. Brešić, *Autobiografije hrvatskih pisaca*, AGM, Zagreb 1997., str. 19.

*Svetih godine 1870. u Kraju, između Lovrana i Brseča, rodišta pokojnog Evgenija Kumičića. Pod selom, malo poviše mora, ima velika špilja iz njegovih romana, (...)*⁸ Iako u to doba Car više nije nepoznat pisac, njegova skromnost potiče ga da se pozove na već dobro poznatoga pisca, da odredi istu regionalnu pripadanost što možda navodi na zaključak da priželjkuje izvjesno poistovjećivanje. Već ovdje, kao i u svim autobiografskim zapisima, dominantno je Carevo obilježje upravo skromnost u odnosu spram svega što radi i objavljuje, te izostavljanje svega osobnoga. Umjesto subjektivizma nužnog u autobiografiji čitatelju prezentira objektivne podatke o vlastitim tekstovima (kada i gdje su objavljeni) - obavlja posao *bibliografa* e ne autobiografa.

Čitamo i ovakvu rečenicu: *Prinuđen političkim prilikama odrekoh se god. 1900. učiteljske službe i preselih se u Opatiju*. Na čitatelju je da "prilike" interpretira kao neprilike i da pretpostavi neke neugodne događaje - pisac to ne smatra potrebnim. Isječci zbilje koju interpolira u autobiografiju svedeni su na minimum, za njega je važniji podatak. Kada konstatira: *Bit će otprilike trideset godina, što se trsim, da po svojoj dužnosti pomažem u političkom, a osobito u kulturnom nastojanju moga kraja. Sve to ne bi smjelo da ima posla s književnošću, ali s mojom je 'literaturom' u dosta tijesnoj vezi.*⁹ pitam se je li *tijesna veza* opravdanje za kvalitetu njegove 'liture', ili je *tijesna veza* piščev odgovor literaturom na objektivne okolnosti koje ga okružuju pa se on osjeća pozvanim reagirati upravo takvom 'literaturom'? Pitanje je, dakako, retoričko, no ono će se kontinuirano nametati svakom pokušaju iščitavanja Careve osobnosti iz autobiografije - ono što se, međutim, nedvosmisleno iščitava to je da on književno djelovanje smatra svojom dužnošću. Tu prvu autobiografiju, koja obuhvaća tek nešto više od dvije stranice, Car završava riječima: *Volim moju Istru i sve naše ljude. More obožavam, teško bi mi bilo umrijeti daleko od njega. A vojnik sam...*¹⁰ Osim emocionalnoga odnosa prema Kraju i citiranoga završnoga ulomka, **nema podataka o privatnom životu**, već se samo kronološki navode podaci o tiskanim djelima te kojim su stvarnim događajima motivirana. Pisac sebe predstavlja kao **javnu ličnost**, pa bi ta autobiografija zapravo trebala predstavljati njegovu projekciju sebe samoga budućim generacijama, odnosno opis njegova ispunjavanja dužnosti prema zavičaju prezentiranjem popisa naslova tiskanih do 1917., kojima je tu dužnost ispunio.

⁸ *Starci*, DHK, Zagreb 1917, str. 175.

⁹ Isto, str. 176.

¹⁰ Isto, str. 177.

III.

Druga je *Autobiografija* u odnosu na prvu mnogo opširnija, pa onda i ponešto osobnija. U zapisima poštuje **kronološki slijed**, i u osnovi ponavlja podatke o djelima - kada, kako i zašto su nastala - iz prve autobiografije, ali mnogo opširnije te, naravno, navodi djela tiskana nakon 1917. Tekst nema čvrstu unutarnju povezanost, već je podijeljen u 19 odsječaka koji su u prvom izdanju (1949.) vizualno odvojeni zvjezdicom, a poneki bi od njih mogli samostalno stajati kao crtica ili neka slična kratka forma. S obzirom na kronologiju i dokumentarističnost većina odsječaka započinje nekom vremenskom odrednicom (*Došlo vrijeme; Godine (...); U dane: U proljeću* i slično), što tekstu daje **izvještajni ton**, odnosno dimenziju izuzetne točnosti i utemeljenosti u podatku. Autobiografsko redanje činjenica i događaja završava rečenicom: *Sada se bavim oko sređivanja nekih svojih ratnih uspomena.*¹¹ te nastavlja sjećanjima na osobne susrete s pojedinim književnicima¹² u koja nas uvodi jednom rečenicom: *Na kraju da spomenem barem nekoliko drugova književnika, s kojima sam se od vremena do vremena sretao u ovom divnom kutiću moje Istre: (...).* (244)

Kronološki, po vremenu susretanja, niže poznata spisateljska imena, ali bez unutarnje logike. Ulomke međusobno povezuje konektorima: *počnimo; onda; devet godina kasnije; jednog dana; i moj se film odvija; dolazili i drugi; i onda jedne večeri;* ili pak rečenicama: *I MARJANOVIĆ bio je u nas kao doma.; Dolazak SILVIJA KRANJČEVIĆA bio je za naš stari dom pravi blagdan.; A eno i NAZORA! Fragmentarnost* je osnovno obilježje cjelokupne *Autobiografije*, a pogotovo ovoga dijela koji donosi uspomene na susrete s piscima. Nema uzročno-posljedičnoga povezivanja činjenica, a tek ponegdje Car preuzima ulogu "objašnjavatelja". Posljednjom rečenicom zadnjega odsjeka *I tu se moj film prekida.* kao da želi podcrtati fragmentarnost, odnosno reći: eto, to su kadrovi koje smatram bitnima u svom djelovanju/životu.

Najveći dio osobnih iskustava odnosi se na rano djetinjstvo i dio školovanja. Početak je opće mjesto autobiografije: *Rođen sam u Istri, u Kraju, godine 1870.*¹³ (223). Slijede po dvije rečenice za djeda, oca (upućuje na novelu *Ložac* u kojoj je opisao dio očeva života), majku i baku kod koje je živio od polaska u školu - ali sve bez

¹¹ *Autobiografija*, u *Nove borbe*, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb 1949., str. 244. Dalje u tekstu uz citate navodim u zagradi broj stranice, a svi su citati preuzeti iz ovoga izdanja.

¹² Car navodi pisce: Kumičića, Katalinića Jeretova, Gjalskoga, Miletića, Marjanovića, Kranjčevića, Nazora, Domjanića, Nikolića, Harambašića, Nehajeva, Ivanova, Begovića, Tucića, Turića, Ogrizovića, Matoša i Cankara.

¹³ Indikativno je da Car u ovoj autobiografiji uz spomen mjesta rođenja više ne spominje Kumičića. Zašto? Prošle su 32 godine od objavljivanja prve autobiografije, iza njega je pozamašni opus pa se vjerojatno smatra već dovoljno poznatim piscem te mu ne treba Kumičić kao pojašnjenje regionalne pripadnosti.

osjećajne determinacije, očito treba podrazumijevati da je spram najbližih gajjo određenu osjećajnost.

Prvo je eksplicitno subjektivno stajalište negativno: *O mom učitelju, ljutom narodnom otpadniku*, (istaknula I. S. K.) *koji je imao da upravlja mojim odgojem, bilo je govora na drugome mjestu.* (223). Car je osvješteni pojedinac, odnosno politizirani intelektualac na braniku domovine, narodnoga i nacionalnoga, on je neprestano pritisnut okolnostima i diktatom trenutka u kojem živi pa je istaknuta sintagma jedini način na koji on može i umije reagirati. Njegov je zavičaj stoljećima ugrožen, ugrožena je narodna samobitnost, nacionalni jezik, a on objektivno nemoćan, pomaže svojim djelima, pa tako i autobiografija obiluje opisima situacija iz kojih su nastali njegovi književni uradci. Te dijelove može se smatrati autoreferencijalnim¹⁴, jer on navodi: *U svojim autobiografskim uspomnama, "Žrtve svoga vremena", iznio sam neke momente (...)* ili *U drugom jednom sastavku ("Kako sam počeo pisati?") naveo sam neke teškoće, što mi ih je zadavalo nepoznavanje našeg pravih jezika. (...)* i slične sintagme.

Najosobniji, pa možda i najiskreniji ili najautobiografičniji dio cijeloga teksta svakako je iznošenje činjenica koje su bile presudne da Car postane piscem:

Teški su bili oni moji počeci! Imao sam, za sreću, dobrog profesora: Frana Frankovića. Strpljivo, posve očinski, vodio je on mene kroz one moje prve teškoće. (...) Njegova se naklonost prema meni razbudila poslije one domaće "slobodne" zadaće (...) i ja sam u onoj svojoj zadaći iznio onu crnu noć, one svoje užasne muke i strepnje - onako kako je uistinu bilo. Ništa nisam izmislio. (istaknula I. S. K.) *Profesoru se to svidjelo. Javno me pohvalio, a meni - malo me je stid reći! - nos uvis! (...) dobro (se) sjećam, kako me u tom trenutku zgrabila želja, da postanem i ja - pisac.* (226)

Još jedno opće mjesto spisateljskih autobiografija - *kako sam počeo pisati*. Ali i presudna konstatacija kada je u pitanju Car - još jednom valja naglasiti da fikcija nije bitna, samo fakti. Uostalom, rečenica *Ništa nisam izmislio*. stanoviti je *credo* cijela Careva opusa pa tako i autobiografija. U tom se tekstu Car osvrće na prve objavljene radove - putopis *Put u Egipat*, nastao također na profesorov nagovor, ne leži mu na srcu i kaže da je odviše realističan. S odmakom svjestan je veće kvalitete tog putopisa ali mladome piscu, početniku *Više je ležala na srcu priča Bijednica*¹⁵, *nekakav banalni atentat na čestitost jedne malde žene. Od tri lica jedne naše porodice umrlo je jedno polunaravnom smrću, drugo je zaklao Talijan, a treće - ona čestita žena - poludjelo.* (228) U nastupu otrežnjenja između redaka autobiografije iščitava se strah: pita se hoće li i on stvarno postati piscem. Sve se više okreće svojim veliki

¹⁴ Upotrebom termina autoreferencijalnost otvara se niz teorijskih pooblemata i mogućih interpretacija. Upućujemo ovdje na moguće interpretacije koje razrađuje A. Zlatar u knjizi *Autobiografija u Hrvatskoj*, Matica hrvatska, Zagreb 1998., naročito stranice 123-130.

¹⁵ U Našoj slogi ta je pripovijetaka objavljena pod naslovom *Biednici*.

uzorima, naročito Turgenjevu - hoće li ikad napisati nešto slično? *Jedno stoji: to da sam u onim dalekim danima mnogo učio, a gotovo ništa pisao. Tek u dvadeset i trećoj vratio sam se opet k peru.* (228) Jedina izrazito subjektivistička digresija time je gotova.

IV.

Dodatak autobiografije nastavlja se tamo gdje je pisac stao u *Autobiografiji*, te počinje rečenicom: *Mjesec dana potom, jednog ranog jutra, raširio se našom zemljom potresan glas da je u Zagrebu nenadano umro - Vladimir Nazor.*¹⁶ Popisat će još djela što su tiskana do 1954. godine i zaključiti: *I tako, što je do mene - iako mi osamdeset i četvrta već kuca na vratima - radim koliko mogu i dalje.*

Dok pišem razne novinske članke i feljtone, čini mi se kao da pišem neko poglavlje iz romana mog malog, ugroženog zavičaja, a pomalo i također i iz romana mog vlastitog života.

*Opatija, koncem 1954.*¹⁷

Činjenica je da Car upućuje na autobiografičnost svojih djela, da podcrtava faktografske elemente, a osobnih je, intimnih dijelova u kojima bi on ispovijedao svoju ličnost vrlo malo, pa se može zaključno reći da su piščeve *autobiografije* većim dijelom objektivistički zapisi.

Na Careve se autobiografije nastavlja i zapis *Iz mog života* (1954.) koji se može i čitati i interpretirati kao još jedna dopuna autobiografije.¹⁸ Samo je nekoliko ulomaka ovoga autobiografskoga zapisa izrazito osobne prirode, a vezano je uz prve dane braka s Emom (1897. godina) i njihov skromni život. Ovo nas autobiografsko pripovijedanje ponovo uvjerava kako je Car težio da sve svoje postupke i djela faktografski opravda - ne mašta, fikcija, već fakti i faktografija. Raspravljajući o *fiction-fiction* postupcima u Carevoj *Danuncijadi*, M. Stojević govori o piščevoj "ovisnosti" o činjenicama u cjelini njegova opusa kao i o izvanliterarnom kontekstu naročito povijesnih romana, te dodaje "Viktora Cara Emina u tim djelima zbilja (stvarnost)

¹⁶ *Dodatak autobiografiji*, U: *Djela, Zora*, Zagreb 1956. str. 485.

¹⁷ Isto, str. 488.

¹⁸ Započinje opisom šegrtovanja u Rijeci kada je imao trinaest godina, jer je taj dio izostavljao "iz svojih dosadašnjih životopisnih crtica". Umjesto opisa razdoblja svoga koparskoga života, pisac donosi cjelovitu crticu *Vječito dužan* u kojoj evocira svoje školovanje. Prvo učiteljsko službovanje u Sovinjaku opisuje u crtici koju također interpolira u tekst. Sjeća se Car, slično kao i u *Autobiografiji*, pisaca koji su ih posjećivali u Opatiji, navodi dijelove Kranjčevićeva pisma, zatim pisma Ivana Trnskog, Marije M. Strozzi, Stjepana Miletića, uspomene na Frana Supila, a u više navrata i nekih detalja oko nastajanja i izvođenja drame *Zimsko sunce*. Ponovo se vraća i na Valentina, svoju vječnu temu, uz obrazloženje da su se stručnjaci iz Jadranskoga instituta uvjerali da je njegova slika stvarno postojala, a njegovo je prezime bilo Lukac - još jedno upiranje o faktografiju.

obvezuje na taj način da nema dvojbe kako je književnost zapravo tranzitno područje, medij kojemu prvovrsna struktura nije podređena estetskim procesima nego prijenosnim kvalitetama. Književnost u tim primjerima počiva na moralnim (idejnim, prosvjetiteljskim i ostalim) a ne na estetičkim, to jest literarnim načelima."¹⁹

Pisac nas autobiografskim zapisima, ali i ostalim svojim književnim ostvarenjima kontinuirano podsjeća da je njegova literatura "provjerljiva", da nam nije ispričao neke neistine. Razlozi su dvojaki: on ipak nije pisac "prvoga reda" pa otuda i potreba da književno potkrijepi neknjiževnim tekstovima; drugo, ali ne manje važno - za njega je književnost sredstvo nacionalne borbe, a estetska je komponenta u drugome planu²⁰. Ni u jednom se svome autobiografskome tekstu nije upitao o tome - kakva su njegova književna ostvarenja. Ne spominje kritičare, ne spominje publiku ili barem neku povratnu informaciju o čitanosti, to jest recepciji njegovih djela.

Autobiografska je crtica, *Naš dijamanтни pir*, rekli bismo, *omage* njegovoj supruzi Emi u povodu šezdesete godišnjice braka.²¹ Optimizam i životna vedrina koji su konstantno Carevo obilježje, tek u tim poznim osamdesetim godinama pomalo posustaju, a on to zove *smetnjama starosti*, što donose izvjesno obeshrabrenje, malodušje i *Raspoloženje puno nekog nostalgičnog bola!* Pripovijetka oskudne estetske kvalitete ima vrijednost intimne ispovijedi pisca koji na izmaku života podvlači crtu i upućuje na najbitnije.

S odmakom godina ističe važnu konstantu svoga života, a to je Ema. Ema kao životna suputnica, Ema kao vječni ženski lik, čega pisac nije svjestan, ali u svakom je liku žene što ga je kreirao u svojim djelima bilo "malo" Eme. Ona je obilježila piščev život dajući mu "žensku dimenziju", žensko viđenje stvarnosti. Zapravo je Car kroz ženske likove u svojim djelima, koji su pokretači romanesknih događanja učinio ono što je mislio da mora u jednom djelu - dao je *omage* Emi.

¹⁹ Usporedi: Milorad Stojević, *Carevo novo ruho. Neke relacije fiction-faction i slični postupci u romanu Danuncijada Viktora Cara Emina.*, Književna Rijeka, godina II., br. 3, Rijeka 1997., str. 31.

²⁰ M. Stojević u tom smislu govoreći o romanu *Presječeni puti* navodi: "(...) fiktionalno uzmiče ispred činjeničnog, ali zbog neumješnosti beletriziranja Car Emin tu svoju priču, što se događa u XVI. stoljeću, sužava na ideogram. Taj ideogram je i njegova opsesivna tema: s jedne strane ugroženo hrvatstvo, s druge su strane njegovi osporavatelji i potirači. Taj će ideogram zapravo prerasti u leitmotiv cijeloga njegova književnoga, a i životnoga opredjeljenja: postat će u njega kronotop od kojega će malokad odustati.", Isto str. 32.

²¹ Pisac u 88 godini života o Emi govori s iskrenim divljenjem i žali što joj nije u potpunosti posvetio neko djelo. Evocira opasnosti u kojima se Ema zajedno s njim nalazila za njihovih progonstava: 1918. godine u Bakru, a potom i za boravka na Sušaku (1929 - 1945). Nakon oslobođenja slijedi radost povratka u Opatiju, u njihov dom, susret s dragim licima uz još uvijek prisutne strepnje kako će se mirovna konferencija izjasniti oko teritorijalne pripadnosti Istre, ali tu je Ema: "U našem domu - i uopće ma gdje bio - ja se - kako već prije natuknuh - uza nju ne osjećah nikada sam. Naši prijatelji nazivali su je mojim dobrim genijem. To je ona meni i bila." *Naš dijamanтни pir*. JAZU, Zagreb 1960. str. 448.

Razlog je zbog kojeg sam uz autobiografije u ovo razmatranje uključila i navedene autobiografskih crtice jasan. Da ih je pisac kojim slučajem inkorporirao u autobiografiju one se ne bi ničim razlikovale od teksta koji on sam naslovljuje autobiografijom. Te autobiografske crtice imaju više osobnoga nego li suhi tekst autobiografije, pa one ostavljaju dojam piščeve iskrenosti (zbog određene subjektivnosti), za razliku od autobiografija u kojima inzistiranje na podatku pokazuje da su prvenstveno istinite (zbog vrlo malo subjektivnoga). Očigledno Car nije imao žanrovskih nedoumica. Spomenuta je već i obrnuta situacija - neki bi dijelovi autobiografije mogli samostalno stajati - kao kraće proze i ne bismo primijetili da su "istrgnuti" iz većeg teksta, odnosno autobiografije.

Pokušala sam analitičkim pristupom Carevim autobiografijama i autobiografskim kraćim prozama, čime se književna kririka uglavnom nije bavila, iz nešto suvremenijeg rakursa promotriti te tekstove. Pretraga nije dala nalaz koji bi dao potvrdu piščeva subjektiviteta, već nas on i dalje zadržava na fakticitetu, dokumentarnosti i provjerljivosti.

V.

Udesni dani (1951.) - dnevnik, članci, feljtoni

U *Udesnim danima*²² sabrano je više raznorodnih Carevih zapisa. *Prvi dio* - gotovo dvjesto stranica - nosi naslov *Iz moga dnevnika* od 1. srpnja do 1. prosinca 1943. godine, slijede zatim *Članci i feljtoni* koji su izbor te vrste Carevih napisa nastalih između 1945. i 1951. godine, a ovdje nisu predmet mojega interesa.

Dnevnik započinje napisom *Mojoj Emi!* kojim se pisac obraća supruzi, a intoniran je kao pismo ili topli, lirski prolog upućen ženi njegovoga života i završava posvetom²³. Dnevnički je zapis podijeljen u dva dijela: prvi *U agoniji fašizma* obuhvaća period od 1. srpnja do 7. rujna 1943., drugi dio naslovljen *Na pragu slobode* počinje s 8. rujnom, danom kada je kapitulirala Italija i završava zapisom *Bez datuma* koji se odnosi na 1. prosinac 1943., a u kojima pisac veliča odluke AVNOJ-a i konačnu odluku da se Istra s Rijekom i Zadar priključuju Hrvatskoj. Ukupno obuhvaća 132 nadnevka pri čemu je u prvome dijelu "preskočen" samo jedan dan (16. srpanj), dok se kontinuitet osjetno narušava u drugome dijelu nakon 6. studenoga kada je sigurnosna situacija za pisca sve teža, Nijemci su u nekoliko navrata bili na tavanu njegove kuće gdje je sakrio rukopise, te on pali tekstove koji

²² Viktor Car Emin, *Udesni dani. Dnevnik. Članci i feljtoni*. Zora, Zagreb 1951. Svi su citati preuzeti iz toga, jedinoga izdanja, a broj stranice naveden je uz citirani tekst u zagradama.

²³ "Šav moj rad govori o tebi, tako i ovaj isječak moga dnevnika. Ima u njemu doživljaja, u kojima imaš i ti svoj naročiti udio, jer si mi ti u onim uzbudljivim danima, punim udesa, bila uvijek blizu kao dobra i do krajnosti odana drugarica. Ja ti ga poklanjam. Od svega srca. Iz sve duše." (str. 8)

bi ga mogli kompromitirati, pa od 6. studenog do 1. prosinca donosi ukupno samo šest dnevnčkih zapisa.

“Tehnologija” je tih dnevnčkih zapisa vrlo raznorodna. Evidentno je već iz samoga naslova *Iz moga dnevnika* da je Car dulje vrijeme vodio/pisao dnevnik, a to se potvrđuje kada u zapis od 12. srpnja 1943. umeće dnevnčki zapis od 12., 13., i 14. srpnja 1942., što je vrlo moderan postupak, koji se može percipirati kao dnevnik u dnevniku. On zapisuje: *Prenosim iz nekih mojih listića što sam im onom prilikom povjerio*, što je svojevrsni iskazni šav, a zatim nakon teksta iz pethodne godine kojim se služi da bi pokazao kako se u godinu dana ništa bitno nije promijenilo, zaključuje: *Tako bijaše prije godinu dana. Bolje nije ni danas. Umorstva, paleži, pljačke i slični zulum i sada su na dnevnom redu, ali s obzirom na promijenjenju situaciju u svijetu - osobito na našim planinama - podnosim ih lakše.* U zapis od 31. kolovoza, iako bez nadnevka, umeće *Prije četiri godine - na današnji dan. Petak je bio ... Nas dvoje, Ema i ja odlučismo da se provedemo morem - do Lovrana (...)* Oni me sparni dani - kako sam to zabilježio 31.VIII. 1939. - sve više podsjećaju na usudni srpanj 1914. Teku sada prisjećanja na tešku političku situaciju, ali nas opet upućuje na to da je i tada bilježio, zapisivao: *Teški časovi! Predosjećaji neizrecivo mučni. Ja sam ih s vremena na vrijeme bacao na papir: isprekidano, ovdje ondje nesuvislo. Danas na četvrtu godišnjicu, prebirem one listiće, slažem ih, pa hoću i ovdje nešto iz njih da izvučem. (...)* I ja sam bilježio, dok su se dani pomicali kao olovo teški. Vraća se potom ponovo u prošlost rečenicom *Posljednji dan kolovoza 1929.* nakon čega slijedi dugi opis vožnje brodom, doima se putopisom, ali istovremenom i lirskom eskapadom, odom rodnome kraju i zavičajnim pejzažima. Pri tome je dnevničko-memoarska manira neprimjetno zamijenjena mimetičkim prikazivanjema prošlog, u sjećanju zaustavljenog prizora i ugođaja, koji je Caru značio važan osjećajni predah.

Temporalna gipkost dnevničaru omogućuje kolažiranje prošloga i sadašnjega ali ujedno i spoznavanje neprolaznoga (i ponovljivoga) u sadašnjosti. Tako pisac kombinacijom različitih vrsta pripovijedanja postiže izuzetnu živost, a neprestanim paralelama sadašnjih i prošlih događaja uspješno pokazuje cikličnost povijesnih zbivanja i stalnu izloženost njegova kraja povijesnim, političkim i inim igrama velikih sila. Odatle tumačim i njegovu sklonost intrasemičnosti, bilo nad vlastitim opusom ili opusom drugih književnika. Navedeni primjeri svjedoče i o školskome primjeru hibridizacije: dnevnička fraza fluktuirala prema sjećanjima, memoarskoj prozi i bedkeru.

Zanimljivim dnevničkim postupkom smatram navođenje doba dana kako bi opravdao višekratno zapisivanje pod istim datumom. Tim se postupkom služi samo jednom u *Prvome dijelu* kada zapis od 27. srpnja nastavlja tekstem *U noći* gdje iznosi razmišljanja o upravo svrgnutom diktatoru - Mussoliniju, njegovim uzorima Cezaru i Napoleonu, o žrtvama koje su stradale pod njegovim režimom... U *Drugome dijelu* dnevnika ima nekoliko takvih umetaka i to uvijek kada se radi o prijelomnim događajima, tako 8. rujna teče uobičajeni dnevnički zapis kojemu onda dodaje

umjesto datuma - *Podveče* što obuhvaća opis radosti koja je nastala na ulicama Sušaka kada se saznalo za kapitulaciju Italije, ali i njegova razmišljanja što će se dalje događati. Slični su umeci naslovljeni: *Poslije podne* (9. rujna) s opisom bezglavog povlačenja talijanskih vojnika; *Pred mrak* (14. rujna) donosi iznenadno bombardiranje Sušaka, strah koji podnosi sa svojim ukućanima, jer nisu stigli u sklonište, posljedice zračnog napada - ostali su bez svjetla, vode i plina te prvi odlazak u sklonište; *15. rujna u noći*. je najdulji dnevnički zapis od gotovo 14 otisnutih stranica i piše ga samo 24 sata nakon prethodnoga zapisa. Obuhvaća vrlo intenzivna događanja - od odlaska u sklonište, preko naređenja o evakuaciji Sušaka, odlazak u Kostrenu, povratak kući, dolazak njemačke policije i olakšanje jer ih samo upozoravaju da moraju po nove iskaznice. Takvim postupkom Car intenzivira dnevničku naraciju.

Kako se Car odnosi prema dnevničkom žanru? U kritičkome pristupu dnevničkoj tehnologiji motre se početni i završni signali, pripadni sintagmatski nizovi kao dio semiotičke opreme. Carev dnevnik ne pripada intimističkom tipu dnevničke proze, pa su takve šablone izostavljene. On je već afirmirani pisac koji piše dnevnik iz čega se pretpostavlja njegovo objavljivanje (u cjelini ili barem djelomično). Osim toga opće je poznato da on zapisuje događaje, što potvrđuje i zapis koji se odnosi na 6. rujna kada mu u posjet dolazi brijač B. koji mu govori: *-Još im đavo ne da mira! Jutros su opet odveli na Rijeku nekoliko Grobničana. Mučit će ih, a onda - tko zna kuda s njima! Žao mi je, da im ne znam imena. Vi to bilježite?* (istaknula I. S. K.) - *Počeo sam davno, s Gortanom i nastavio s Bazovičkim žrtvama...* (99).

No, iako nema piščevog intimističkog odnosa spram vlastita dnevnika, ipak ne izostaje sasvim svojevrsna prisnost poput *Evo me opet u mojoj radnoj sobi i u svijetlu one iste lojanice, pred kojom sam sinoć pisao ovaj svoj dnevnik*. (132) Kako politička situacija na Sušaku eskalira tako su njegovi zapisi sve kraći, pa koristi autometatekstualne, intrasemiotičke komentare: *Vršim reviziju svojih pisanih i nekih tiskanih stvari. Koji već to put onamo od god. 1914.?! Ne pišem i ne bilježim ništa. Čemu nagomilavati...* (6. studenoga); *Novosti ima svakojakih, ali ja ih radije predajem pamćenju negoli papiru*. (10. studenoga); *Ređam papire, predajem vatri, što bi moglo da me "kompromitira" i pri tom odnemarujem gotovo sasvim svoj dnevnik*. (14. studenoga); *Teško se otkidam od ovog svog dnevnika. Priljubio sam mu se, kao odanom prijatelju, pred kime mogu da se ispovijedam otvoreno, iskreno. Osobito u trenucima, kad mi na dušu pada nešto teže, tjeskobnije*. (20. studenoga) *Teško se otkidam od ovog svog dnevnika!* (25. studenoga)

Odnos prisnosti koji izražava prema dnevniku u svojevrsnoj je gradaciji, odnosno što je mogućnost zapisivanja više ograničena on češće spominje pisanje dnevnika. Izborom glagolskoga lica otkriva se i Carev odnos spram mjesta intime u dnevničkom pismu: nikada se ne koristi drugim licem, već dnevniku namjenjuje treće lice čime ipak sugerira odmak od intimnosti.

Citatnost je, kako sam u više navrata dala naslutiti, konstanta Careva dnevnika. To je postupak kojim gotovo eksperimentira. Uočavaju se neposredni citati iz

najrazličitijih izvora - novina, knjiga, vlastitih zabilješki, govora, proglašenja, letaka pa sve do citiranja razgovora vođenih u prošlosti. Pritom je "tehnika" prenošenja citata vrlo različita - od stvarnog citata kojemu navodi izvor i donosi ga u navodnim znakovima, preko odsječaka koji imaju ulogu citata, ali im ne navodi izvor (možda ga i ne zna, ali u svakom slučaju nije bitan), preko fraza na hrvatskom, talijanskom, francuskom, latinskom i njemačkom jeziku koje prenosi kurzivom i ponekad ih prevodi, do citiranja stihova u izvorniku i/ili prijevodu. U nekoliko navrata citira i vlastite tekstove poput dijela uvodnika iz *Mornara*, ili rečenicu iz svoje drame *Mrtva straža*. Sve to uz brojne dijaloge izrazito dinamizira pripovijedni i izvještajni tijek dnevnika.

Citati su povezani s brojnim imenima uglavnom, općepoznatih osoba. Pisci (D'Annunzio, Carducci, Scott, Nator, Vergilije, Dante, Nietzsche, Papini), političari (Mussolini/Duce, Churchill, Supilo, Strossmayer, Rački) i druge javne osobe imenovane su, za razliku od osoba iz aktualne stvarnosti koje uglavnom ne imenuje. Tako navodi npr. *jedan moj dobar znanac, moj brijač B., netko iz gomile, djevojka, prijatelj, naš dr. L. ...*, a svom je riječkom informatoru s kojim najčešće vodi razgovore nadjenao nadimak Fik.

Najčešće spominjane poznate osobe su Benito Mussolini i Gabriele D'Annunzio. Dijelovi su dnevnika analitičko bavljenje Mussolinijevom ličnošću, ali i njegovim političkim potezima, što također izaziva sjećanja na D'Annunzija, njegovu *Santu Entradu* u Rijeku. Osim što ga političke (ne)prilike kontinuirano navode na paralelu s vremenom vladanja D'Annunzija u Rijeci, spisateljsko bavljenje D'Annunzijem to potencira. Zapisuje *Završio sam posljednje poglavlje one moje riječke tragikomedije. Trebat će još prepisivati, dotjerivati, "cizelirati"... posao meni ugodan. Osjećam veliko olakšanje. I zadovoljstvo. Mnogo sam se već namučio dosada. I nastrahovao. Da me zateknu "in flagranti"?! Neka! Čovjek onolika glasa, koji je svojom riječkom gestom držao godinu i po u uzbuđenoj napetosti čitav svijet, zavrijedio je, da ga se i s naše strane "obradi", to više, što je s onim svojim upadom zadro duboko i u naše meso.* (68)

Taj je pisac i "političar" trajna Careva opsesija te se neki pasusi dnevnika, poput panike i rasula koje vlada na ulicama Sušaka za vrijeme povlačenja talijanskih vojnika, stilom i tonom sasvim približavaju opisu razularene mase na riječkim ulicama u romanu. Okupiranost D'Annunzijem uočava se na nekoliko planova. Jedan je svakako Carevo neupitno divljenje D'Annunziju kao književniku i citiranje dijelova njegovih literarnih tekstova. Drugi je pozivanje, prepričavanje ili citiranje zapisanoga o pjesniku/političaru u *Danuncijadi*. Treći je komentar D'Annunzijevih "poteza" koje je vukao na Rijeci te komparacija toga vremena s aktualnim vremenom, a četvrti se odnosi na citiranje onoga što je D'Annunzio govorio za boravljenja u Rijeci. Car zapisuje *Opet jedna reminiscencija iz doba D'Annunzija*, svjestan da je takvih reminiscencija mnogo.

U stilu je *Danuncijade* i piščevo stalno bavljenje Rijekom kao i informacije o tome što se događa s onu stranu Rječine: *Od vremena na vrijeme - od nekoliko nedjelja sve češće i češće - donosi mi ih iz Rijeke tip jedan, koga mnogi smatraju nastranim. Stanuje na Rijeci, ali je pečen i frigan na Sušaku. Rijeka nema - kao na priliku Trst - svoju radiostanicu, ali zato ima svoju obavještajnu kuhinju: 'Fijumansku informacionu kuhinju', u kojoj se već odavno kuha i što je bilo i što nije. Onaj moj tip živ je zvučnik te kuhinje, pa kako ta 'agencija' ima i svoju siglu 'Fik', neki mu je šaljivdija prišio taj nadimak. Nema dlake na jeziku, taj moj Fik, zato mora ponekad da sjedi u 'hladu'. Rijeka mu je - veli - dosadna i smešna.* (18) Ironična i lucidna zapažanja o Rijeci i Riječanima iskazuju izvjesnu antipatiju, te se usudimo reći da Car ne voli Rijeku, nije emocionalan kada o njoj piše, što rezultira pasusima koji se odlikuju izvrsnim zapažanjima te isto takvom jezičnom i stilskom realizacijom. Čitamo tako: *"Kažu, da su Riječani svih boja i struja izgubili - glavu, pa je sada traže. Ne onu na ramenu - od nje im mala korist, već neku drugu, koja bi ih u ovoj - kako sami kažu - bezizlaznoj situaciju vodila. Šefa traže. Un capo!"* (str. 173) Nešto će kasnije zapisati: *"Na Rijeci su napokon našli glavu: il Capo! Inženjer Giovanni Rubini. Naših istarskih brda list. Još prije tri četiri godine potpisivao se Rubinić kao otac mu zidar - po nadimku 'Brajdar'. (...) Na Rijeci se još spominje Mussolinijeva 'Marcia di Roma', Rimski pohod. I iznose se stare slike i stare otrcane parole. Ljudi pak prolaze mimo kao da nije ništa. I nije ništa!* (178-179)

Postupak ironizacije koji kontinuirano rabi kada je u pitanju Rijeka upućuje na doživljaj toga grada kao odnarođenoga središta iz kojeg se neprestano prijeti upravo njegovu zavičaju, domaćim, malim liburnijskim uzmorskim mjestima uz koja je Car toliko emocionalno vezan. Svejedno je li prijetnja oličena u D'Annunziju ili prevrtljivoj politici Riječana - njegovi su stavovi jasni. No, upravo mu taj emocionalni odmak pomaže da pomoću Rijeke napiše svoju najbolju prozu, kao i najbolje stranice svoga dnevnika. U tom se smislu može govoriti i o "posuđivanju" *gradbenih elemenata* iz *Danuncijade* o kojima D. Bačić-Karković kaže: "Pseudo (psihološki) analitički postupci u Eminovom romanu zanimaju nas tek kao dio ukupne gradbene prakse Eminove. Jedva da ih se dade izlučiti, koliko su 'prekriveni' kronologijsko-fakcijskim fabuliranjem. Kako u Eminovu djelu, tako i u našem komentaru valja osigurati konzekventno, homologijsko izvođenje premisa: Eminov D'Annunzio, između ostaloga, bavi se sjećanjima i komentarima na vlastito djelo, to jest, D'Annunzio prelistava D'Annunzia, Emin dopisuje vlastiti 'dnevnik' (Autobiografija) i introspektivno tumači motivacijsku pozadinu beletrizacije 'slučaj D'Annunzio'."²⁴ Autoričine konstatacije možemo protegnuti i na dnevnik koji piše paralelno s

²⁴ Usporediti: Danijela Bačić-Karković *Eminovi pseudoanalitički postupci ili Ponešto o gradbenim elementima u Danuncijadi*, Književna Rijeka, god. II, br. 3, Rijeka 1997., str. 25. U citatu su ispravljene tiskarske greške iz izvornika.

Danuncijadom. Caru se nameće D'Annunzio kao glavni lik/tema obaju proza, a okupiranost pisanjem *kronisterije* uočava se u dnevniku i na razini postupaka, "tehnologija" odnosno *gradbenih elemenata* koji su istovrsni onima iz *Danuncijade*.

Sasvim su različiti zapisi koji svjedoče o Carevim čeznutljivim pogledima sa Sušaka prema zavičaju kojemu tepa i zove ga *moj kraj pod Učkom*. To su sentimentalne lirske minijature i nema ih mnogo. Čudno je da nema češćeg pozivanja na vlastita djela što je u mnogome opteretilo autobiografiju, pa ako sam u odnosu na Carev dnevnik prije čitanja imala izvjesna očekivanja potaknuta čitanjem ostalih proza (osim *Danuncijade*), onda *Dnevnik* predstavlja ugodno iznenađenje i osvježanje.

Dijelovi dnevnika djeluju poput novinskoga izvještaja ili čak komentara s objektivističkim zapažanjima, u drugima se služi dijalozima, a neki su pak, sjećanja na davno minule događaje s osobnim ispovijestima u kojima pisac slika subjektivna stanja. Što se tiče dnevničke tehnologije, konstrukcijskih zahvata, postupaka pisanja - nema pravila - sve je dopušteno. Usprkos ratnim stradanjima, nema pesimizma i očajanja, tako da je dnevnik u cjelini prilično objektivan, utemeljen i potkrepljen podacima, ali odiše izvjesnom nadom da će bolja vremena ipak doći. Svjetlije su misli i piščeve simpatije vezane uz "one u šumi", kako zove partizane, veliča njihovu borbu i za njega je neupitno da će upravo oni izvojevati slobodu.

Dnevnik je uspjela proza, Car je bolji kada kritizira nego kada hvali. Može se zaključiti o mnogovrsnosti narativnih strategija dnevničkoga tipa. Poneke dijelove možemo čitati neovisno o onome što prethodi ili slijedi. Ta fragmentarnost, uz posezanje za citatima iz drugih izvora - kako književnih tako i izvanknjiževnih, te mnoštvo asocijativnih krugova koji se međusobno isprepleću, a povezuje ih neka zajednička misao (npr. o nekom moćniku - Mussolini, Napoleon, Cezar...), upućuju na piščevu modernost i anticipaciju intertekstualnoga, intermedijskoga i metatekstualnoga postupka kakav se poglavito pripisuje postmodernizmu, a što ga je Car već anticipirao u *Danuncijadi*.

Vratimo se posuđenoj konstataciji o Matošu kao graničnoj figuri. Car piše svoje autobiografije poslije Matoševe smrti. Dnevnikom pokazuje izvrsno poznavanje imena svjetske književnosti, kroz njegov su dom prošli brojni književnici, a susreo se i s Matošem²⁵, objavio je jedanaest romana, tri drame i više od 140 pripovijedaka

²⁵ "Na te žalosne prilike tužio mi se je i MATOŠ jedne noći, u bivšoj kavani 'Lokey', dvije godine prije svoje smrti.

- Sjediš, veli, za stolom s desetoricom kolega, a govoriti možeš samo s trojicom, četvoricom njih, budući da si sa svim ostalima u svađi. Kakav je to život? - Malo zatim izašao je sa čudnom misli, ne

- što sve govori u prilog njegove literarne profiliranosti, posebice u žanrovskom smislu kao i o velikom književnom iskustvu. No, sve te činjenice nisu dovoljne da ga uvrstimo s ove strane Matoševe međašne figure. Kronologijski su životni suvremenici (do Matoševe smrti) jedan - *enfant terrible* hrvatske književnosti, a drugi *rezidua* devetnaestostoljetne literature, svojevrsni prostorni i vremenski outsajder, ali istodobno presudno obilježen najužim prostorom življenja u bremenitim vremenima prije i poslije svjetskih ratova. Sintagmom *A vojnik sam* definirao je svu svoju književnost, sebe i svoju autobiografiju kao javno-političku. Djelujući na području čije su političke granice za čitava njegova života upitne, gdje je situacija do krajnosti ispolitizirana, jezik i nacija ugroženi, književna produkcija oskudna, a mogućnost recepcije upitna, "vojnički" je obavljao svoj posao književnika. Ipak, romanom *Danuncijada* ali i dnevničkim zapisima nedvojbeno je zauzeo mjesto i s ove strane Matoševe međašne figure.

RIASSUNTO

Ines Srdoč-Konestra

GLI SCRITTI AUTOBIOGRAFICI DI VIKTOR CAR EMIN

In questo lavoro vengono studiate le tecnologie del genere autobiografico sui testi di Viktor Car Emin che riguardano questa tematica. Vengono analizzate le sue autobiografie, le novelle autobiografiche e il diario. Se ne riscontrano gli elementi strutturali, vengono evidenziate le azioni metatestuali, autometatestuali, il procedimento di citazione e ironizzazione. Si giunge alla conclusione che si tratta di un'autobiografia in un certo senso ripetitiva che si svolge in un procedimento a catena, ma anche obiettiva, documentativa e frammentaria. La prosa diaristica è ricca di svariati procedimenti narrativi ed è un esempio tipico di ibridismo della scrittura diaristica.

Parole chiave: autobiografia, diario, Viktor Car Emin